

**Slovensko-ukrajinské vzťahy,
z výskumu lingvistiky, literárnej vedy, prekladu
a kultúrnych kontaktov**

**Словацько-українські відносини
в галузях мовознавства, літературознавства,
перекладу та культурних контактів**

Mária Čižmárová (ed.)

**Prešov
Filozofická fakulta Prešovskej univerzity
2016**

OBSAH / CONTENTS

Predhovor.....	8
JAZYKOVEDA	11
Зіставлення прийменників у словацькій та українській мовах Comparison of Prepositions in the Slovak and Ukrainian Languages Леся БУДНІКОВА.....	12
До питання досліджень живого мовлення представників української меншини на сході Словаччини To the Aspects of Spoken Language Research of Representatives of the Ukrainian Minority in the Eastern Slovakia Валерія ЧЕРНАК.....	21
Aktuálne otázky slovenskej ukrajinistiky (retrospektívny pohľad) Current Issues of Ukrainian Studies in Slovakia (The Retrospective View) Mária ČIŽMÁROVÁ	35
Вплив зарубіжних славістичних шкіл на становлення наукової славістики в Україні (XIX – початок XX століття) Influence of Slavic Schools on Formation of Scientific Slavic Studies in Ukraine (the XIXth – the beginning of the XXth century) Володимир КЕМІНЬ	51
Словацькі запозичення та словацько-українські міждіалектні утворення в українських гомілійних текстах XVI–XVII ст. Slovak Borrowings and Slovak-Ukrainian Interdialectal Formations in the Ukrainian Homiletic Texts of XVI-XVII Centuries Христина МАКОВИЧ	62
Homonymia współrzdennych czasowników prefiksalnych w języku słowackim i ukraińskim Word Formation Homonymy in the Sphere of Prefix Verbs in Slovak and Ukrainian Languages Rafał MARCINKOWSKI	77
Мовознавчі зацікавлення Івана Франка: українсько-південно- слов'янські паралелі Ivan Franko Linguistic Interests: Ukrainian South-Slavonic Parallels Людмила ВАСИЛЬЄВА	95

Z aktuálnych výskumov cyrilských rukopisov zahrnutých v práci Ivana Franka „Карпато-руське письменство XVII – XVIII вв.“ Current Research of Cyrillic Manuscripts From the Work of Ivan Franko „Карпато-Руське Письменство XVII–XVIII вв.“ Peter ŽEŇUCH – Katarína ŽEŇUCHOVÁ	113
LITERÁRNA VEDA.....	135
Біблійні мотиви у творчості Мартіна Кукучіна та Івана Франка Bible Motives in Works by Martin Kukuchin and Ivan Franko Юлія БІЛАС	136
В.І. Григорович та П.Й. Шафарик у наукових та особистих зв'язках V.I. Grigorovich and P.J. Shafarik in Scientific and Personal Relations Валентина ФЕДОНЮК	150
Лірика Зореслава в контексті розвитку української поезії 20-30 рр. XX ст. Zoreslav's Lyrics in the Context of Ukrainian Poetry Development in the 1920s-1930s. Марія КОЗАК	170
Словацька поезія у славистичному дискурсі Миколи Неврлого Slovak Poetry in Slavic Discourse of Mykola Nevrlý Тетяна ЛІХТЕЙ	180
Іван Франко і ранній модернізм Ivan Franko and Early Modernism Михайло НАЄНКО	187
Закарпатська літературна франкіана Transcarpathian Literature Frankiana Наталія РЕБРИК	197
Микола Неврлий – дослідник творчості Івана Франка Mykola Nevrlý – the Researcher of Ivan Franko's Works Михайло РОМАН	217
Астральний світ у ліриці Івана Франка Astral World in the Lyric Poetry of Ivan Franko Лідія ВЕРБИЦЬКА	234
О postave a intencionalite v próze Jevhena Hucala The Character and Intentionality in Prose Jevhen Hucalo Viera ŽEMBEROVÁ	245

СЛОВАЦЬКА ПОЕЗІЯ У СЛАВІСТИЧНОМУ ДИСКУРСІ МИКОЛИ НЕВРЛОГО

SLOVAK POETRY IN SLAVIC DISCOURSE OF MYKOLA NEVRLY

Тетяна ЛІХТЕЙ
Філологічний факультет Ужгородського
національного університету

Визначний європейський славіст Микола Неврлий належить до тих рідкісних особистостей, яких Бог обдарував багатьма чеснотами. Однією з них є і невситима працьовитість, про що свідчать сотні його евристичних досліджень. Оцінюючи колись переклади Івана Мадинського, творячи монографію про словацьку поезію в дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин, ми весь час натрапляли на замітки, статті, рецензії Миколи Ярославовича, що були розпорошені на сторінках газет, журналів, часописів Словаччини, України та далеко за їх межами. Тому вихід у світ збірки його слов'янознавчих праць "Минуле й сучасне" (Неврлий 2009) та "Енциклопедії української літератури й культури" (Nevrlý 2014) є воістину подіями епохальними. І низький уклін тим, хто спричинився до видання доробку відомого літератора.

Не секрет, що спектр зацікавлень Миколи Неврлого є широким. Зупинимося тут лише на одній з порушених ним проблем і спробуємо простежити словацьку поезію та чин словацьких митців у славістичному дискурсі вченого.

Словацькій поезії та місії словацьких поетів у національно-культурному поступі М. Неврлий присвятив десятки статей як із ширшою тематикою та проблематикою ("Перший етап українського та словацького національного відродження", "Словацька рецепція Кирило-Мефодіївського братства й слов'янська програма словаків", "Слов'янське питання колись і сьогодні", "Слов'янська політика царського орла і відомих танків у Чехо-Словаччині", "Slovanstvo a dnešok", "Pramene slovanského romantizmu", "Rodna sestra

Slávy dcéry"...), так і з вужчою, нав'язаною на персоналії ("Людовіт Штур діалектичний", "Штур і Україна", "Л.Й. Шафарик і Україна", "Гвездослав і Пушкін" та ін.), та низку рецензій ("Samo Chalupka v ukrajinčine", "Ján Botto v ukrajinčine" та ін.). І завжди пильне, прискіпливе око митця фіксувало щось таке, чого не бачили (чи не хотіли бачити – в силу різних обставин) інші. У своїх оцінках і судженнях М. Неврлий є відвертим і безкомпромісним.

Так, у статті "П.Й. Шафарик і Україна" М. Неврлий справедливо твердить, що "Шафарик вперше в Європі став на захист самостійної української мови (...). Його заслугою довідалась Європа про етнографічні границі України (...)", що саме П.Й. Шафарик високо оцінив українську літературу у "Слов'янському народознавстві". Згадує М. Неврлий і Т. Шевченка, який висловив П.Й. Шафарикові подяку ще за життя знаними поетичними рядками "Слава тобі, Шафарику, вівіки і віки!..", та вважає символічним, що два велетні сусідніх народів – словак Шафарик і українець Шевченко – померли в одному й тому році. А ми вважаємо не менш символічним і те, що згадана розвідка М. Неврлого і нині продовжує торувати шлях українству в Європі, позаяк була опублікована не будь-де, а в Парижі, в газеті "Українське слово" (Неврлий 2009: 538–539).

Не одну статтю присвятив М. Неврлий і Штурівській генерації. Із сучасних наших дослідників він чи не найбільш докладно проаналізував діяльність заспівувача генерації Людовіта Штура на ниві словацько-українських історико-культурних взаємин. Розлогу студію "Штур і Україна" М. Неврлий розпочинає зі згадки про працю Д. Чижевського "Штурова філософія життя" (Братислава, 1941) та висловлює жаль, що через несприятливі умови емігрантського побуту українському вченому так і не вдалося реалізувати щирий задум – написати об'ємну працю "Штур і Україна". Тому розвідка М. Неврлого є своєрідною спробою здійснити мрію Д. Чижевського й глибоко аналітично та об'єктивно критично осмислити чин Л. Штура в контексті словацько-українських взаємин. Опрацювавши низку тогочасних джерел і матеріалів, братиславський дослідник прийшов до висновку, що відомості Л. Штура про Україну та її

культуру були в цілому на рівні тогочасних знань про неї у всій Європі ХІХ ст. і мали характер доби слов'янського відродження. “В якійсь мірі словацький лідер знав і про Запоріжжя і Козацько-Гетманську Україну ХVІ–ХVІІ століть, згадуючи у своїх працях Байду Вишневецького, Морозенка, Хмельницького і Мазепу, патріотизм якого він високо оцінював. Різні відомості про Україну він, очевидно, черпав не лишень з українських дум (...), але – думається – й з “домашніх” джерел, насамперед з відомого подорожнього щоденника Даніела Крмана “Itineraarium” (1708–1709), у якому гетьман Іван Мазепа виступає як “козацький геній”, – пише Микола Неврлий. – Не була його вина, що він не міг довідатись правду про таємне слов'янофільське Кирило-Мефодіївське братство, що значно збагатило б його знання про Україну (...). Те, що Штур став би тоді на боці України, сумніватися не треба: словацький лідер був людиною чесною, допитливою і критичною” (Неврлий 2005: 41).

Принагідно зауважимо, що, на відміну від доробку романтиків А. Сладковича, Я. Ботта, Я. Краля та С. Халупки, окреме книжкове видання поезій Людовіта Штура в українських перекладах так і не узріло світ. Творча адаптація “Думок вечірніх” закарпатського будителя О. Павловича у поемі “Став бідного селяника”, переспів поезії “Вівчарева пісня”, виконаний Павлом Грабовським (“У горах”), інтерпретація уривку з вірша “Неволя”, уміщеного в студії В. Доманицького “Словаки. Про їх життя та національне відродження” (1908), а також кілька перекладів авторства М. Рильського (“Розставання”), Б.Тена (“Думи вечірні”, “Срезневському”) та М. Нагнибіди (“На верховинах”) – це лише крапля в морі з поетичної спадщини Л. Штура, як давно чекає на вдумливого українського дослідника та перекладача.

Саме М. Неврлий одним з перших відреагував на появу українських перекладів інших двох визначних словацьких романтиків – Сама Халупки та Яна Ботта. Йдеться про книжкові переклади з-під пера прашівця Івана Мацинського, якого з М. Неврлим пов'язувала багаторічна дружба, свідчення про що знаходимо,

в основному на великому впливові Пушкіна на розвиток творчості окремих словацьких поетів, серед яких згадувався і П. Орсаг Гвездослав.

Натомість в аналітичній статті “Гвездослав і Пушкін” М. Неврлий пише: “Пушкін був представником вищих верств суспільства, обертася у царських салонах, був сином великого імперського народу. Гвездослав – напротивагу йому – був селянським сином, представником малого поневоленого народу. Те, що боліло Гвездославу, не боліло Пушкіну” (Неврлий 2009: 93). Саме тому, переконаний М. Неврлий, Пушкін і Гвездослав мали різко протилежні погляди на війни. У “Кавказькому полоненому” Пушкін звеличує загарбницьку війну, коли на “негодующий Кавказ” піднявся царський “орёл двухглавый”, тоді як Гвездослав такі війни засуджує, він шокований їх нищівними наслідками, вважає, що вони призводять до повного здичавіння, звиродніння людини.

У контексті Пушкінсько-Гвездославівської полеміки М. Неврлий згадує й блискучого українського перекладача “Кривавих сонетів” Дмитра Павличка, який дуже слушно спостеріг, що Гвездослав чи не перший із словаків збагнув, що слов’янська ідея розсипається в прах, як тільки до неї доторкається великодержавний російський шовінізм. На тлі нинішніх трагічних подій, жахливих випробувань, які переживають український народ, українська нація, студія М. Неврлого “Гвездослав і Пушкін” набуває виняткової актуальності і гостроти, є гірким полиновим пророцтвом, усіма нами безвідповідально зігнорованим.

Не обійшов увагою М. Неврлий і сучасну словацьку поезію. Спостережливого дослідника, зокрема, зацікавила творчість визначного поета Мілана Руфуса. У статті “Віддав землі...” вчений зупиняється на зворушливому вірші “Вечір на Дюмб’єрі”, який на сьогодні має кілька варіантів українських перекладів (П. Усенко, І. Світличний, Л. Мольнар...). Авторів перекладу, очевидно, привабила болюча повоєнна тема, висвітлена крізь призму філософсько-модерного сприйняття словацького митця, що й сам хлопчачком пережив воєнне лихоліття, дивом вижив, тоді як на могилі молодесенького киянина Івана Бабкіна, що спочив у рідній Руфусовій

землі, тільки жмут безіменної пожовклої трави пробивається крізь гранітну плиту як щось недовомлене й недоспіване.

Інтерес до цієї поезії (чи, як пише М. Неврлий, невеличкої поеми) дослідник пояснює тим, що “Вечір на Дюмб’єрі” інтимно близький українському серцю: “Це тихий, людяністю наповнений реквієм жертвам Другої світової війни. Згадкою про полеглого за волю Словащини вояка з Києва висловлено в ньому грізне мементо нашим сучасникам і дальшим поколінням (...). Мemento це особливо тривожно бринить у наш жорстокий, меркантилізмом насичений і війнами скалічений вік (...). Смертю Івана з Києва Мілан Руфус увічнив словацько-українську дружбу, яка темними силами нашої шаленої доби поволі замулюється” (Неврлий 2004: 7).

Отже, словацька поезія та чин словацьких поетів завжди були в полі зору визначного європейського славіста Миколи Неврлого, що засвідчують десятки студій, присвячених М. Шафарикові, Л. Штурові та його генерації, Гвездославові, М. Руфусові та іншим. Доробок словацьких митців учений розглядає в контексті словацько-українських взаємин, акцентує на українських перекладах словацької поезії та сподівається на прихід нового покоління вдумливих дослідників та перекладачів.

Джерела та література

ЛІХТЕЙ, Т.: Слов’янська планида: Словацька поезія XIX–XX століть у дискурсі українсько-словацьких літературних взаємин. Ужгород: Поліграфцентр “Ліра” 2010. 304 с.

ЛІХТЕЙ, Т.: Штурівська генерація романтиків і українська література. Ужгород 2003. 60 с.

НЕВРЛИЙ, М.: Віддав землі... (До 75-ліття словацького поета Мілана Руфуса). In: Літ. Україна, 2004, 26 січ.: 7.

НЕВРЛИЙ, М.: Минуле й сучасне: Збірник слов’янознавчих праць. Передм. І. Дзюби. Київ: Смолоскип 2009. 956 с.

НЕВРЛИЙ, М.: Штур і Україна. In: Дукля, 2005, № 5: 32–42.

NEVRLÝ, M.: Encyklopédia ukrajinskej literatúry a kultúry. Zostavovateľ a editor Miroslav Daniš. Sládkovičovo 2014. 478 s.

Summary

The article traces the Slovak poetry in Slavic discourse of the known literary scholar Mykola Nevrlý. It is focused on his works devoted to Slovak – Ukrainian literary relations, in particular to the Slovak poetry in Ukrainian translations (first of all it's works by Pavlo Yozef Shafarik, Liudovit Shtur, Yan Botta, Sam Khalupka, Hviezdoslav, Milan Rufus and others)

Key words: Mykola Nevrlý, Slovak poetry, Slovak-Ukrainian literary relationship, literary translation